

Die kritiek is volgens een ingewijde juist¹, maar wij zouden er dan wel op willen wijzen dat in laatste instantie Hirschfeld zelf verantwoordelijk was voor de defecten die hij signaleerde. Misschien moeten wij verder gaan: dat hij in mei '40 behalve als secretaris-generaal van handel, nijverheid en scheepvaart ook als secretaris-generaal van landbouw en visserij ging fungeren, bracht wel eenheid in het beleid op het gehele terrein van de economie, maar het is Hirschfeld kennelijk moeilijk gevallen, die dubbele verantwoordelijkheid waar te maken. Hij had er, overbezet als hij was, veelal eenvoudig de tijd niet voor en moest de zaken dan aan de directeur-generaal van de landbouw, de NSB'er G. J. Ruiter, en aan Louwes overlaten. Van hen beiden was Louwes de dominerende figuur. Ruiter, een Friese boer, voorzitter van de Friese Maatschappij van Landbouw en een vroegere voorman van 'Landbouw en Maatschappij', was 'fout' maar hij had verstand van landbouwvraagstukken en ging, ingekapseld als hij was in een 'goed' departement, als regel met het beleid van Hirschfeld en Louwes accoord; hij was, zoals wij in hoofdstuk 5 van ons vorige deel beschreven, een van

¹ In een commentaar op de concepttekst van dit hoofdstuk heeft prof. dr. J. H. van Stuijvenberg, tijdens de bezetting verbonden aan de agrarische afdeling van de Dienst van de Gemachtigde voor de Prijzen, het volgende opgemerkt:

'Louwes met zijn rijksbureau stond voor de moeilijkheid, dat hij voor een duidelijk deel met jonge, pas uit Wageningen afkomstige ambtenaren moest werken, die op zichzelf en potentieel van goede kwaliteit waren, in het algemeen, maar die organisatorisch en bestuurlijk het klappen van de zweep onvoldoende kenden. Zij moesten toezicht houden op de centrales (bedrijfschappen), o.a. door de bestuursvergaderingen bij te wonen. Daar kwamen zij te staan tegenover bestuurders, ervaren en doorkneed in alle zaken: organisatorisch, bestuurlijk en wat kennis van de stof betrof. Bovendien waren dat gewoonlijk krachtige persoonlijkheden, gevormd in het georganiseerde bedrijfsleven. Het gevolg was, dat Louwes in feite niet zoveel zeggenschap over het doen en laten van de centrales (bedrijfschappen) had, als zijn juridische bevoegdheden zouden doen veronderstellen. Dit gold het meest de tuinbouwsector (groenten, fruit, sierteelt, tuinbouwzaden), bepaald in mindere mate de akkerbouw en veeteeltsector. Naar mijn mening heeft Hirschfeld gelijk. Een voorbeeld daarvan is de prijsverhoging voor groenten en fruit in 1940-1941. Deze werd officieel gemotiveerd met een aanpassing aan het hogere Duitse prijsniveau voor deze producten. In feite was het belangrijkste motief daarvoor: de bevoordeling van de telers. Driessen, de voorzitter van de groenten en fruitcentrale (van origine een Venlose tuinder), bewerkstelligde de verhoging, nog voordat, bij wijze van spreken, Louwes en zijn ambtenaren er erg in hadden. Vergeet daarbij niet dat de bestuursleden (en een deel der ambtenaren) van de centrales (bedrijfschappen) uit het desbetreffende bedrijfsleven afkomstig waren. Ik heb geen reden om aan hun integriteit te twijfelen, maar zij hebben de belangen van hun achterban zeker niet uit het oog verloren. In agrarische kringen werd Hirschfeld als een buitenstaander beschouwd. Met zijn mening, voorzover die doorkwam, is, zeker in de lagere regionen, geen rekening gehouden. Louwes had daar meer gezag, maar dat werd niet zomaar passief aanvaard.'